

Mluvnická stavba věty jednoduché a valence

- Větné vztahy, větné členy

Větné vztahy

- vztahy mezi větnými členy
- 1) **predikace (přisuzování)**
    - vztah mezi podmětovou a přísudkovou částí věty
    - jen u vět dvojčlenných
    - tvarová shoda v osobě a čísle
  - 2) **determinace (určování)**
    - vztah mezi členem řídícím a členem závislým –jeden člen je zpřesňován jiným)
    - může být vyjádřena:
      - a) **shodou** (kongruence)
        - shoda členů v pádě, čísle, rodě nebo osobě
        - přísudek, přívlastek shodný
        - (*nová sukně*)
      - b) **řizeností** (rekce)
        - člen řídící určuje pád závislého
        - předmět, přívlastek neshodný
        - (*vyrábějí ocel – výroba oceli*)
      - c) **přímýkáním** (adjunkce)
        - tvar závislého členu není určován řídícím, jen významový vztah (jak, kam)
        - příslovecně určení, přívlastek neshodný
        - (*nastoupil do vlaku, k policii*)
  - 3) **koordinace (souřadnost)**
    - vztah mezi dvěma větnými členy se stejnou větně členskou platností
    - (*Bedřich Smetana a Antonín Dvořák jsou čeští skladatelé*)
    - významové vztahy: slučovací, stupňovací, odporovací, vylučovací, příčinný, důsledkový
  - 4) **apozice (přístavování)**
    - spojení stejně platných členů, říká se totéž jinými slovy
    - (*Dagmar Havlová, první dáma ČR*)
    - přístavek – oddělen čárkami

Větné členy

- každé plnovýznamové slovo ve větě

A. Základní větné členy

- jejich přítomnost je ve větě vyžadována
- dohromady tvoří základní skladební dvojici

1) **Podmět (subjekt)**

- vyjadřuje činitele děje
- vždy v 1. pádě
- obvykle podstatné jméno, přídavné jméno, zájmeno (také infinitiv)

- a) **vyjádřený** (*Ona říká*)
- b) **nevyjádřený** (*Říká*)
- c) **všeobecný** (*Říkali to v rádiu*)

2) **Přísudek (predikát)**

- vyjadřuje děj, stav, změnu stavu, vlastnost
- tvaroslovně se shoduje s podmětem

- a) **slovesný** – (*Dítě se směje*)
slovesný složený: modální (*Všichni museli odejít*); řázové (*Orchestr začal hrát*)
- b) **jmenný** - (*Mlčeti zlato, Škoda mluvit*)
- c) **jmenný se sponou** – spona (být, stát se) + jmenná část (substantivum, adjektivum...)
(*Matka bývala tanečnicí*)
- d) **neslovesné věty** – zřídka (*Skvěle, Rychle zavřít sešity! Kavárna*)

B. Rozvíjející větné členy

- členy, které k sobě patří tvoří skladební dvojici

3) **Předmět (objekt)**

- to, co je zasaženo činností

- vyjádřen podstatným jménem, zájmenem, infinitivem
- závislý na slovese, přídavném jméně
- pád se shoduje s řídicím členem

4) **Přívlastek (atribut)**

- závisí na podstatném jméně
- vymezuje jeho význam (ptáme se – jaký, který, či)
  - shodný** – řízen podstatným jménem, obvykle přídavné jméno stojící před podstatným jménem (*nová škola*)
  - neshodný** – při skloňování se nemění, obvykle za podstatným jménem, nejčastěji podstatné jméno v 2. pádě (*okna budovy, hodina fyziky*)
    - holý** – (krátké vlasy)
    - rozvítý** (krátce střižené vlasy)
      - těsný – nelze ho vypustit (slova označené hvězdičkou jsou cizího původu)
      - volný – lze vypustit, beze změny smyslu, oddělen čárkou
    - postupně rozvíjející** (všichni naši výborní žáci)
    - několikanásobný** (základní, střední a vysoké školy)

5) **Příslovečné určení (adverbiale)**

- závisí na slovese, přídavném jméně nebo příslovci
- není pádově řízen (primykání)
  - místa** (kde, kam, odkud, kudy?)
(*Proběhl parkem*)
  - času** (kdy, odkdy, dokdy, jak často?)
(*Hana přišla večer*)
  - způsobu** (jak, jakým způsobem?)
  - příčiny** (proč, z jaké příčiny?)
    - účel (za jakým účelem)
    - podmínky (za jaké podmínky)
    - přípustka (i přes co)

6) **Doplňk (atribut verbální)**

- závisí na podstatném jméně (shoda) a slovese (řízenost)
  - subjektový** – závisí na podmětu a přísudku (Chlapci běhali bosí)
  - objektový** – závisí na předmětu a přísudku (Příjemce obdržel zásilku poškozenou)

Valence

- schopnost přísudku vázat na sebe určitý počet větných (valenčních) členů
- **valenční pole (VP)**: souhrn doplnění zleva a zprava
- **VF** (verbum finitum) – určitý slovesný tvar, organizační centrum věty

ZVS (základová větná struktura)

- základ věty - nejmenší část věty, která ještě zachovává smysl sdělení
- vyjadřuje se tzv. gramatickým větným vzorcem
- např. S – VF (*Matka čte*); S – VF – O (*Petr venčí psa*)

a) **základové (konstitutivní) větné členy**

- členy, které sloveso potřebuje k vyjádření svého smyslu
- podmět, předmět, někdy příslovečné určení
- některá slovesa musí být doplněna dalšími větnými členy např. *obdivovat* – musí být doplněno předmětem ve 4. pádě (S – VF – O₄) (*René obdivuje koně*)

b) **nezákladové (fakultativní) větné členy**

- ostatní větné členy
- přívlastek, většina příslovečných určení

valenční pozice:

- levovalenční** - nejdůležitější; podmět (*Otec spí*)
- pravovalenční** – doplnění – předmět, doplněk, příslovečné určení (*otec peče maso*)